

DOCUMENTE

DIN ARHIVA LUI TEODOR BĂLAN (III)

Harieta Mareci

RÉSUMÉ: *L'auteur présente un manuscrit nouveau des Archives Nationales de Bucarest. L'étude Călărașii de Coțmani analyse le problème de la catégorie sociale que le voivode designait pour assurer la sécurité de la frontière Nord de la Moldavie. On présente, aussi, 15 documents originaux du XVIIIe siècle.*

În vasta moștenire istoriografică lăsată de Teodor Bălan, un loc deosebit îl ocupă lucrările needitate, undele de certă valoare, fie sub raportul conținutului, fie sub acela al documentației. Așa cum precizam și în numerele anterioare ale revistei „Codrul Cosminului”, multe din manuscrise și-au găsit odihna în rafturile Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București. Unul dintre acestea este *Călărașii de Coțmani*, păstrat la fondul *Teodor Bălan*, în dosarul cu numărul 5. Nici una din însemnările făcute de autorul studiului pe dosar sau pe file nu aduce vreun element care să ajute la precizarea datei când a fost redactat. Prima parte a materialului analizează situația unei categorii speciale de “slujbași ai țării” – călărașii însărcinați cu paza hotarului de nord al Moldovei. Pe lângă scopul creării acestei unități de cavalerie, privilegiilor și obligațiilor stabilite de domn, sunt prezentate și motivele conflictului izbucnit între călărași și stăpânii domeniilor feudale, cei cărora refuzau să le plătească biruri. Cea de-a doua parte cuprinde 15 documente inedite.

CĂLĂRAȘII DE COȚMANI

În documentele moldovenești sunt menționați adesea Călărașii de Coțmani împreună cu căpitani lor. Cum până acum acestor călărași nu li s-a dat din partea istoricilor români atenția cuvenită, se va face încercarea să se trateze în rândurile care urmează această problemă, puțin cunoscută în istoriografia românească.

Cuvântul călăraș derivă de la cel de cal și călărașii vor fi însemnând călăreți. Dacă ne luăm după nume, atunci călărașii vor fi slujbași ai țării care trebuind a se deplasa, făceau serviciul mai mult călare. Cum localitatea Coțmani se afla la marginea de Nord a țării Moldovei, în dreptul sectorului de frontieră dintre Prut și Nistru, este ușor de presupus că avem de a face cu paza hotarului țării, deservită de călăreții militarizați, ziși călărași.

N. Iorga în cartea sa „Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seine Staatsbildungen”¹ credea că roșii din Muntenia și călărașii din Moldova au fost țărani înarmați care grijeau de paza hotarului țării și care în schimbul serviciului ce-l prestau locuiau în sate privilegiate. Vezi bine, că N. Iorga n-a emis decât o părere, fără să fi aprofundat problema călărașilor. Rămâne acum să se stabilească cine au fost de fapt călărașii și ce misiune au îndeplinit.

E îndeobște cunoscut că între Polonia și Moldova au existat relații comerciale din cele mai strânse. Comerțul între ele s-a desfășurat aproape exclusiv de-a lungul sectorului de frontieră începând de la pârâul Colacin care se varsă în Prut și până la

părăul Serafineț care cade în Nistru. Cunoscut este privilegiul lui Alexandru cel Bun din anul 1408 acordat comercianților din Liov. Din lectura atentă a acestui document reiese că pe atunci producătorii polonezi își desfășeau singuri marfa prin târgurile moldovenești, vânzând-o direct consumatorilor moldoveni. Dar acest fel de comerț era foarte anevoios pentru producătorii polonezi care erau nevoiți să facă drumul până la Dunăre și de aici până la malul Mării Negre. Mai lesnicios era pentru ei să vândă marfa unui mijlocitor, care o transporta înspre țările unde era nevoie de ea. Astfel au apărut comercianții care mijloceau plasarea mărfurilor. Pentru a înlesni întâlnirea comercianților de ambele părți, s-au creat otacele, zise mai târziu după un cuvânt german stâlcit iarmaroace, care aveau loc în anumite localități de frontieră, în anumite zile din an.

Dacă e să dăm crezare documentului din 8 ianuarie 1579 eliberat de Voevodul Petru Șchiopul, primele otace la hotarul dintre Polonia și Moldova s-au ținut la Botoșani. Fiind situat la o distanță prea mare de frontieră, acest târg a fost înlocuit cu localitățile Șipeniț și Lențești din țara Sepenicului. Tot atunci, Voevozii Alexandru Lăpușneanul și Ion Vodă cel Cumplit au mutat otacele la Hotin. Dar Hotinul era situat prea departe de drumul mare care lega târgul Sucevii de Sniatin. De aceea s-a revenit asupra acestei măsuri și otacele s-au ținut din nou la Șipeniț².

Otacele de la Șipeniț s-au ținut probabil în tot cursul secolului al XVII-lea. La începutul secolului al XVIII-lea le găsim mutate „Sub Snetin”, adică la Colacin, o localitate astăzi contopită cu târgul Sniatin. În partea moldovenească se găsea satul Orășeni, unde se întâlneau comercianții moldoveni înainte de a trece frontiera înspre Polonia³. Dar conflictele iscate între comercianți și Ion Paladi, stăpânul moșiei Orășeni, l-au îndemnat pe Grigorie Ghica Vodă să mute în ianuarie 1741 otacele „supt Horodinca”, unde susținea domnul era „loc mai cuvios și pentru nigușitori și pentru strângerea nărodului imbe părțile”⁴. Aceste otace urmau să se țină de opt ori pe an. Nici această măsură n-a fost pe placul comercianților, care cu anevoie se deplasau de la șoseaua comodă, ce duce la Sniatin. De aceea în același an 1741, urmașul lui Ghica, anume Constantin Mavrocordat, ascultând doleanțele supușilor săi, a mutat din nou otacele la Colacin ordonând starostelui de Cernăuți să avizeze pe negustori despre această măsură a sa⁵.

Având în vedere marea mișcare dela frontiera Poloniei, păzirea acesteia se impunea. Ea cădea pe seama călărașilor. Într-un document din anul 1739 se vorbește despre călărașii de Coțmani „ce păzescu la trecătoare”⁶. Altă dată, la 1741, marele căpitan de Coțmani primește ordin să grijească ca „marginea acia să fie păzită de către Leși” care trec în mod fraudulos hotarul și fac stricăciuni pe pământul Moldovei⁷.

Călărașii erau comandați de căpitanul lor, cunoscut sub denumirea de căpitanul de Coțmani sau marele căpitan de Coțmani.

Descoperindu-se „rânduirea” lor, îndatoririle călărașilor și cele ale căpitanilor au devenit cunoscute. Călărașii trebuiau să păzească hotarul, ca nimeni să nu-l treacă în clandestin. Cei surprinși erau trimiși la starostele de Cernăuți și apoi la Iași, unde urmau să fie judecați de marele hatman. Călărașii mai trebuiau să împiedice transportul mărfurilor prohibite la import și export. Pe răufăcători ei îi urmăreau și-i predau starostelui de Cernăuți, care dispunea transportarea lor la Iași. Căpitani indolenți sau corupți erau pedepsiți cu lovituri de baston, iar în cazuri grave cu moartea, „tâindu-se capul la locul acela spre pilda și celorlalți căpitani”⁸.

Numele câtorva căpitani de Coțmani sunt cunoscute. Cel dintâi căpitan de Coțmani cunoscut este Crețul din anul 1648⁹, iar al doilea Dumitrașco Calmuțchi care la

1710 este citat ca „fost mare căpitan”¹⁰. Îl întâlnim ca „mare căpitan” și în anii 1711 și 1712¹¹. La 1717 este menționat din nou ca „fost mare căpitan”¹². Urmează o pauză de zece ani, când la 1730 dăm de căpitanul de Coțmani Manoli Zamfir, care mai târziu, în anii 1736-1741, este menționat ca „biv vel căpitan de Coțmani”¹³. La 1736 căpitan de Coțmani este Apostol Mihu sau Mihuleț¹⁴. Gavril Neculce a fost mare căpitan de Coțmani în anii 1741-1742¹⁵. Urmașul său la 1746 a fost Pârvul¹⁶. În anii 1747-1748 și 1756 căpitan de Coțmani a fost din nou Manoli Zamfir, căruia de data aceasta i se spune când mare căpitan, când fost mare căpitan de Coțmani¹⁷.

Pentru munca lor trudnică și de mare răspundere atât călărașii cât și căpitanii lor primeau răsplată cuvenită. După D. Cantemir, călărașii de Țarigrad și cei de Galați, singurii călărași pe care îi cunoaște dânsul, erau scutiți de plata impozitelor și pe deasupra primeau bani, ori de câte ori se deplasau, unii la Țarigrad, alții la Iași¹⁸. Fiind curieri, trebuia să aibă la ei bani de drum. Nu ni se relatează dacă ei primeau soldă. Se pare însă că primeau fiindcă fără venituri stabile n-ar fi fost în stare să-și ducă traiul.

Asupra veniturilor călărașilor de Coțmani suntem destul de bine informați. Ca și colegii lor menționați de D. Cantemir, ei erau scutiți de plata impozitelor. Că domnul țării le mai acord și beneficii, se poate dovedi cu documentul din 15 Februarie 1754, în care se spune că ei, fiind „slujitori domnești” se bucurau de „osăbită milă și căutare dela domnia Mea” (Anexa 9). „Mila” nu se referă decât la scutirea de bir. În documentul din 13 Ianuarie 1754 scrie că acești călăreți de Coțmani „de sintu slujitori, pentru slujba lor au scutială de bir dela Domnie Me și alte mile de apărare lor” (Anexa 8).

Dacă „mila” însemna scutirea de bir, va trebui constatat în ce constau celelalte „multe mile” acordate lor de domnie.

Din documentele anexate reiese că la hotar se percepeau taxe separate în profitul călărașilor dela negustorii străini care exportau în Polonia vite. La 1739 călărașii de Coțmani încasau la export dela negustorii armeni din țara leșască câte doi potronici de fiecare cireadă de vite¹⁹. Nu se știe dacă călărașii percepeau taxe și de pe cai și marfă exportată în Polonia.

Era firesc ca și căpitanii călărașilor de Coțmani să aibă parte lor de câștig depe urma exportului. La 1708 se vorbește despre „veniturile obicinuite ale căpitanilor”²⁰.

Care erau aceste venituri? Nu erau altele decât taxele ce le percepeau în profitul lor de la exportul de vite și de marfă. Astfel încasau „după obiceiul vechiu” căpitanii de Coțmani câte un leu de cireadă depe urma vitelor exportate în Polonia de negustorii armeni²¹. Ei mai percepeau câte două parale de car cu marfă exportată, câte trei parale de car cu fân, câte două parale de cal sau vită, câte jumătate de para de porc și câte un sfert de para de oaie. În total se cifrau veniturile lor anuale la 800 floreni, o sumă suficientă pentru a asigura un traiu comod²². Dar ei în schimb nu aveau voie să încaseze taxe depe urma cailor aduși din Polonia ai negustorilor armeni. Ei anume se obișnuiseră să încaseze dela aceștia câte trei potronici de cal, dar domnul, auzind de aceasta, a interzis încasarea, dispunând totodată să se încaseze taxe „pe obicei” numai depe urma cailor moldovenești exportați în Polonia²³. O zi mai târziu, anume la 14 Aprilie 1739, domnul Grigorie Ghica a ordonat ca negustorii armeni din Polonia să nu plătească căpitanilor de Coțmani nici o taxă atunci când se vor întoarce în Polonia cu caii lor. Se zice textual „că le-am făcut Domnia Mea testament ca oricând ar vrea ca să treacă să-i aducă (adică caii) iar în țeara leșască, să aibă pace de vamă de starostii, de căpitanii”. E vorba aici de caii Armenilor din Polonia iernați în Moldova²⁴.

Despre scutirea de bir a căpitanilor de Coțmani nu se vorbește niciodată. Nu-i de mirare, fiindcă dâșii ca boieri erau scutiți de plata birului. Ei nu plăteau impozite nici atunci, când în caz de nevoie se aruncau biruri și asupra boierilor.

Nu se cunoaște numărul precis al călărașilor de Coțmani. Din cele câteva știri pe care le avem nu se pot trage concluzii. Atâta se știe că numărul lor varia după trebuințele momentului. La 1733 se susținea că în satul Malitiniții n-au fost la început doi trei călărași, dar cu timpul „înmulțindu-se călărașii s-au făcut satul tot de călărași și țărani n-au mai rămas nime” (Anexa 1). La 1758 se aflau la Coțmani numai 16 călărași (Anexa 13). Se pare că la Coțmani nu vor fi fost mai mult de 50 călărași.

Călărașii se recrutau din rândurile țăranilor satelor învecinate și se înțelege în primul rând din satul Coțmani. La 1733 țăranii din satul Malitiniții dela frontiera Poloniei, ademeniți de avantajele ce li se ofereau, s-au înscris aproape toți călărași (Anexa 1). Pela 1742 marele căpitan de Coțmani Gavril Neculce a fost autorizat să recruteze călărași noi din satele Chiseleu, Malitiniții și Carapciu, deoarece călărașii de Coțmani și-au pierdut calitatea, odată ce căpitanii lor s-a mutat în alt sat²⁵. La 1756 se vorbește despre eventuala recrutare de călărași „străini” (Anexa 10), adică de țărani moldoveni din alte regiuni ale țării.

Călărașii făceau serviciu cu rândul timp de o săptămână încheiată, stând de veghe pe la vaduri și trecători. Doi călărași stăteau permanent pe lângă căpitan, pentru a-i fi de ajutor la nevoie și pentru a putea inspecta pe colegii lor care erau în serviciu, adică „spre cercetare celorlanți călărași ci stau pe la vaduri, de păzesc cu luare aminte”. Căpitanul inspecta posturile numai odată pe săptămână. Schimbul posturilor se făcea Dumineca, când li se dădea călărașilor intrați în serviciu „povățuire”, adică când li se aduceau aminte ce obligații au și când li se comunica ordinele emise „după care tot călărașul să fii dator a urma păzind vadul la care să va rândui”²⁶.

Căpitanii de călărași se aflau în subordinea hatmanului din Iași. Însuși D. Cantemir ne relatează că hatmanul a fost „mai mare peste toți călărașii”²⁷. Dar și starostele de Cernăuți care răspundea pentru bunul mers al întregului ținut, putea să le dea ordine. Odată la 1741, s-a ivit un conflict de atribuții între staroste și căpitan și atunci domnul țării l-a avertizat pe acesta din urmă să asculte de ordinele starostelui, căci altfel va fi destituit din funcție. În schimb, starostele de Cernăuți a fost autorizat să-l cheme la ordine pe căpitanul de Coțmani, iar dacă acesta va refuza să asculte de el „ca pe un boer bătrân și ca pe un staroste, atunci îl vom rădica de acolo din căpitanie; așși du-ta să-l rădici și să-l trimiți aici”²⁸.

Sediul căpitaniei de călărași n-a fost totdeauna la Coțmani, ci în cursul vremii s-a mutat dintr-un sat în altul. După cât se știe, căpitania fusese instalată la început la Hlivești, un sat care aparținea domeniului Coțmani al episcopiei de Rădăuți. Mai târziu găsim așezată căpitania în satul Malitiniți, deci mi aproape de hotarul țării. Aici se afla ea în anul 1733 (Anexa 1) și a funcționat neîntrerupt în tot cursul domniei lui Constantin Mavrocordat (1733-1735). Pe timpul Voevodului Grigorie Ghica (1735-1741), căpitania s-a mutat – probabil pentru prima dată – la Coțmani, localitatea mai încăpătoare, fiind centrul administrativ al domeniului cu acest nume al episcopiei de Rădăuți. Revenind la domnie la 1741, C. Mavrocordat a mutat căpitania din nou „la margine”, adică la Malitiniții, de unde venise. Dar căpitanul nu s-a mutat, ci a rămas pe loc. Nici călărașii pare să nu se fi mutat, fiindcă doi ani în urmă episcopul de Rădăuți anume Varlaam a cerut domnului Ioan Mavrocordat să dispună îndepărtarea călărașilor din Coțmani. Domnul i-a dat ascultare și a dispus la 3 Decembrie 1743 mutarea căpitaniei la Malitiniții. În document se zise: „Noi după pofta și cerirea sfinții sale am dat poroncă și

au scris căpitanului ce easte acolo să rădices din satul acela, să margă să așezi la margine, acolo la locul acela unde au fostu așezată și la iubit fratele nostru Constandin Vodă” (Anexa 4).

Dar nici de data aceasta căpitănia n-a părăsit Coțmanul. O găsim aici și în anii 1749-1751, ba chiar și în anul 1754. În acest [...] călărașii locueau parte la Coțmani, parte la Hlivești unde se [muta]seră o parte din ei cu învoirea episcopului. Pentru a rezolva o[dat]ă pentru totdeauna problema sediului călărașilor și al [căpi]tăniei lor, noul episcop al Rădăuților Dosoftei Herescul s'a a[dre]sat la 1756 domnului Constantin Racoviță. Acesta i-a ascultat [rugă]mintea și a ordonat ca neîntârziat toți călărașii de Coțmani [să s]e mute la Hlivești, iar căpitănia să se „rădice dela Coțmani” [și p]entru viitor căpitanul să nu se mai cheme de Coțmani, ci „vel [căpi]tan de Cernăuți și într'acest chip să te numești și să te scrii [și tu]”. Dar fiind „cu supărare a să strămuta acum la luna lui [mai]” episcopul Dosoftei s'a lăsat înduplecat să admită că muta[rea] la Hlivești, adică la „locul cel rânduit” să se facă [în l]una lui August, după strângerea recoltei (Anexa 10). De semnalat că Hliveștii nu mai erau luați în vedere ca sediu permanent al [călă]rașilor, fiindcă episcopul de Rădăuți, supărat pe ei din motive [ce] se vor înșira mai târziu, nu dorea să-i aibă în nici unul din [sate]le sale. În Hlivești călărașii urmau numai să-și strângă recol[ta] și pe urmă să se mute „la alte locuri, iarăși pe margine unde [s'o] socoti” (Anexa 11).

Dar nici ordinul lui Constantin Racoviță n'a fost urmat. [Nici] căpitănia, nici călărașii n'au părăsit Coțmanii. Văzând această [îndă]rătnicie, episcopul Dosoftei s'a plâns din nou domnului care s'a [gră]bit să trimită la fața locului doi aprozi „ca numaidecât să-i rădices pe acei care vrea să fiea călărași mutându-să pe altă moșie”. Totodată s-a trimis o „carte legată cu tărie” starostelui de Cernăuți ca să îndrumeze mutarea în alte sate a călărașilor (Anexa 12).

De atunci au trecut alți doi ani fără ca episcopul de Rădăuți să-și vadă împlinită dorința. În durerea lui.....suntem în anul 1758.....episcopul Dosoftei s'a adresat mitropolitului Iacob rugându-l să intervină la locul în drept ca să fie mutați călărașii depe moșiile sale. Chibzuind asupra problemei care se prezenta mai complicată decum pâruse la început și adoptând o atitudine împăciuitoare pentru a satisface interesele amânduror părților, mitropolitul Iacob înaintă domnului Scarlat Ghica o anafora, adică un raport, în care propuse mutarea călărașilor dela Coțmani la alte două sate ale episcopiei de Rădăuți, anume la Hlivești și Havrilești, „moșii bune întregi și mai aproape de margine unde li să cade a fi totdeauna pentru paza marginii”. Domnul însuși propuse mitropolitului și dispuse mutarea călărașilor. În urmă însă episcopul a oferit numai moșia Hlivești. Domnul Ioan Calimah a confirmat la 1760 acest aranjament ordonând mutarea călărașilor dela Coțmani la Hlivești „iar pi alti moșii ali episcopii să nu să afli călărașii trăitori” (Anexa 14).

De data aceasta ordinul domnului a fost urmat. Călărașii s-au mutat la Hlivești, dar căpitănia a rămas totuși la Coțmani. Aici a și fost găsită la 1774 de autoritățile miliare austriace. Un căpitan de Cernăuți cu sediul la Hlivești nu se cunoaște.

O problemă dificilă a fost adăpostirea călărașilor. Erau dânșii încazarmați sau locueau ei răsfițați în casele oamenilor sau în casele proprii? Ca să putem răspunde la această întrebare, va trebui să reținem faptul, că fiecare țăran din satele moldovenești presărate de-a lungul hotarului Poloniei putea să se angajeze la călărășie. Era însă în interesul serviciului ca toți călărașii să fie concentrați într-un singur sat. Dacă deveneau călărași, nu intervenea nici o schimbare în relațiile lor cu stăpânul moșiei. Ei trebuia să-i lucreze cele 12 zile pe an și să-i dea dijma din roade. Ei nu locueau, după cum susține

N. Iorga, în sate privilegiate, ci în schimbul serviciului prestat statului se bucurau de scutirea de bir și încasau anumite taxe separate de pe urma mărfurilor exportate în străinătate.

Situația de călăraș prezenta astfel avantaje. Neplătind bir și încasând axe vamale în profitul lor, erau avantajați față de vecinii satului în care își aveau sediul. Aceștia din urmă erau împovărați cu obligațiile lor față de stăpânul moșiei și mai trebuiau să plătească statului bir.

Dar serviciul prestat statului nu se împăca cu obligațiile față de stăpânul moșiei. El îi silea să fie absenți dela munca câmpului și astfel călărașii aduceau daune stăpânului moșiei. Neplăcerile creșteau atunci când călărașii se mutau dintr'un sat în altul. Într'un asemenea caz era de ales între două alternative: sau călărașii se mutau părăsindu-și casa și pământul din satul lor de origine, sau, ceea ce se întâmpla mai des, ei renunțau la situația de călărași și rămâneau în casele lor. Vezi bine că s'a întâmplat și una și alta. La început călărașii erau ademeniți de avantajele materiale ce le oferea statul. Ba unii, ca să profite de scutirea de bir față de stat, își ziceau călărași fără să fie călărași. Astfel se explică cazul dela 1733 cu satul Malitiniții. La început au fost în sat numai câte unul sau doi călărași, dar cu vremea „s'au făcut satul tot de călărași și țărani n'au rămas nime' ” (Anexa 1).

Întrebarea se pune, cum se comporta statul într'un caz de mutare a călărașilor în alt sat! Statul era foarte conciliant. El permitea țăranilor să aleagă dacă vreau să rămână călărași sau să iasă din călărășie. Acest caz s'a întâmplat în anul 1756. Călărașii de Coțmani urmau să se mute la Hlivești și statul n'a exercitat nici o presiune asupra lor, ci a permis să plece numai aceia „care vor vrea să fiea călărași” (Anexa 10).

Dar situația de slujitori domnești, de oameni ai stăpânirii, i-a făcut pe călărași să se eschiveze dela obligațiile lor față de stăpânul moșiei. Ei își ziceau: Dacă statul ne acordă scutiri, cu atât mai mult ar trebui s'o facă și stăpânul moșiei și să ne scutească de boeresc și de dijmă. Situația de vecini nu cadrează cu situația noastră de slujitori ai stăpânirii. Stăpânul moșiei în schimb știe una: Vecinul rămâne vecin și trebuie să-și îndeplinească obligațiile sale față de el, orice îndatoriri ar avea față de stat. Primit-a doară vecinul dela el atât locul de casă în care locuiește cât și bucata de pământ, din roadele căruia se hrănește.

Astfel s'a iscat conflictul între călărași și diverșii stăpâni ai moșiilor.

Cel dintâiu caz de acest fel cunoscut a avut loc la 1733. atunci călărașii, punând „multe pricini” au refuzat stăpânului moșiei Malitiniții boerescul, iar dijma i-o dădeau numai din pâne. În plus îi pricinueau pagube, deteriorând iazul, demolând moara și vânzând băuturi în profitul lor. Boierul s'a plâns domnului, cerând îndepărtarea călărașilor. Domnul n'a ordonat mutarea călărașilor, ci i'a avertizat să-și îndeplinească întocmai îndatoririle față de stăpânul moșiei, deoarece „macar că ei sint slujitori și sint de paza marginii, dar nice stăpânul moșiei am socotit că nu-i cu cale să fie păgubaș de vinitul moșiei, ce să aibă a-ș lua dijma de pâne pe obicei din pâni, din grădini, din ogoară, din fânață, din stupi și dintr'alte câte s'ar lucra pe acea moșie”. Cât despre boeresc vor face câte trei clăci în cursul verii, una de arat, una de secere și alta de fân. Ei să nu mai aibă dreptul de a vinde băutură pe socoteala lor și să fie ținuți a da mână de ajutor la repararea stricăciunilor pricinuite (Anexa 1).

Dar călărașii nu s'au conformat întocmai ordinului primit. Ei au continuat să refuze dare dijmei din fân. Atunci domnul a trimis la fața locului pe logofătul Nicolae Costin ca să îndeplinească dela ei dijma din toate roadele (Anexa 2).

Cazul de la Malatiniții a dat de gândit Voevodului Constantin Mavrocordat care, pornit să pună ordine în toate treburile statului, a lansat la 12 Ianuarie 1742 o „orânduială” generală cu privire la îndatoririle oamenilor care șed pe moșiile mănăstirești fără a fi vecini. „Nartul” pe care l-a dat, cuprinde următorul pasaj important:

„Tot omul casnic ce va șidea pe moșia mănăstirească, ori om domnescu, ori boearescu, ori slujitoriu, ori de fel de breaslă a fi, să aibă a sluji 12 zile într'un an mănăstirii ori cu clacă ori cu carul cu boii ce va sluji la ceva sau cu sapa sau ori la ce fel de lucru va fi orânduit de egumen, toate aceli 12 zile să-i socotească și dejma locului încă să-ș de tot omul pe obicei” (Anexa 3).

Orânduiala lui Constantin Mavrocordat se cere interpretată. În e nu este vorba de îndatoririle vecinilor cunoscute de altfel, ci de sătenii care nu sunt vecini sau, adăogăm noi, de acei săteni care susțin că nu sunt vecini, fiindcă prestează servicii statului. Domnul stabilește precis ca toți aceia care nu se cred vecini, dar profită de toate beneficiile vecinilor, folosindu-se de pământul dat lor în folosință de stăpânul moșiei, sunt obligați să facă boerescul și să dea dijma din roade. Dacă așadară s'ar întâmpla ca unii călărași să invoce faptul că sunt slujitori domnești și astfel nu se simt vecini, ei totuși sunt ținuti conform „nartului” să-și îplinească îndatoririle față de stăpânul moșiei ca fiecare vecin.

E adevărat că în orânduiala domnească nu se vorbește decât de moșiile mănăstirești, iar nu de cele boerești sau domnești. Dar din textul documentului reiese limpede că orânduiala se referea la orice fel de moșie, deci și la moșiile boerești sau domnești. Vezi bine, că moșiile episcopale erau socotite drept moșii mănăstirești.

Orânduiala lui C. Mavrocordat a fost aplicată cu toată severitatea și față de călărașii de Coțmani. Desconsiderând-o cu intenție, călărașii au refuzat și pe mai departe să-și îplinească îndatoririle față de episcopia de Rădăuți, „pentru căci sântu ei slujitori”. Episcopul Iacob, simțindu-se păgubit, s'a adresat de îndată domnului țării, din întâmplare același C. Mavrocordat care a lansat orânduiala, iar acesta l-a autorizat pe episcop să-i silească pe călărași a-i lucra câte 12 zile pe an și să-i dea dijma cuvenită. Dacă se vor împotrivi, vor avea de a face cu starostele și cu căpitanul lor (Anexa 5).

Dar călărașii nu s'au supus. Episcopul s'a adresat apoi la 1750 domnului C. Racoviță care, supărat din pricina îndărătniciei slujitorilor săi, le-a ordonat să lucreze episcopiei câte 12 zile pe an și să-i dea dijma sau, dacă acceptă, să-i lucreze câte 24 zile pe an fără să dea dijma. Dacă nici de data aceasta nu se vor conforma, vor fi pedepsiți de staroste și de căpitanul lor (Anexa 6).

Nici de data aceasta călărașii n'au dat ascultare poroncii domnești și de aceea domnul le-a trimis la 1751 un aprod care să „ste zapciu”, adică să-i pedepsească. Totodată le-a poruncit ca pe viitor să facă boerescul și să dea dijma sau în locul boerescului să plătească câte doi lei de casă pe an (Anexa 7).

Preschimbarea boerescului în plată cu bani era în avantajul călărașilor, fiindcă din cauza serviciului făcut statului nu erau în stare să muncească la timp pe moșia episcopiei. Dacă așadară li s-a permis să se răscumpere de boeresc, înseamnă că li s'a îndulcit soarta.

Dar călărașii, porniți pe drumul refuzului, n'au vrut să dea plata în bani. Ei intenționau să scape complet de boeresc. Episcopul nu putea să rabde să fie scurtat de veniturile sale și s'a plâns din nou domnului, la 1754. Acesta a găsit plângerea îndreptățită și a lansat o carte domnească, în care a insistat asupra faptului că niciun vecin nu poate fi absolvit de îndatoririle sale față de stăpânul moșiei. „Nici călărașii” se

zice în carte „nu pot să păgubească venitul moșiei din pricina slujitorii”. Ei sunt obligați să dea moșierului dijma cuvenită și să-i lucreze câte 12 zile pe an, sau să-i plătească în locul boerescului câte doi lei de casă. Căpitanul va da călărașilor „a înțalege” că trebuie să se supună, iar dacă totuși vor persista în atitudinea lor îndărătnică, atunci căpitanul „să le vie de hac făcându-le zapciu” adică aplicându-le pedepse corporale (Anexa 8).

O lună mai târziu, la 15 Februarie 1754, Matei Ghica Voevod a lansat un nou ordin, mai drastic decât primul. Se menționează în el că totdeauna călărașii de Coțmani „au fost învățați a fi pricinuitori a nu fi supuși la slujba svintei episcopii după obicei” și de aceea „nesuferindu Domnia Mea a auză de paguba svintei episcopii” se ordonă episcopului Dosoftei să predea starostelui de Cernăuți lista celor care „tot vor înbla pricinuind precum alți dăți”, iar starostele să „le vie de hac” silindu-i cu mijloace coercitive de care putea dispune, a d dijma și a face boerescul sau a plăti în locul boerescului câte doi lei pe an de casă (Anexa 9).

Cu tot ordinul sever lansat de domn, conflictul cu călărașii a continuat și de aceea noul domn C. Racoviță, pierzând răbdarea, s'a hotărât să-i pună capăt. S-a emis la 4 mai 1756 un „testamint”, adică un hrisov, în care a spus următoarele: Căpitănia de Coțmani se va muta la Cernăuți, iar „Călărașii la Hlivești, iar cine din ei va refuza să se mute, va fi șters din lista călărașilor. În locul lor vor fi angajați alți călărași din rândurile țăranilor din Hlivești. Îndatoririle lor față de episcopie rămân neschimbate: Dijma și câte doi lei de casă pe an. Boeresc nu vor face” (Anexa 10).

Dar nici acum nu s'au astâmpărat călărașii. „Nesupuindu-să poroncii” au refuzat în anul 1759 să dea dijmă și să plătească cei doi lei de casă. A fost trimis atunci la fața locului starostele de Cernăuți „să-i apuce” ca să-și îplinească îndatoririle. Dacă se vor împotrivi, se va trimite împotriva lor un [...] domnesc înzestrat cu puteri discreționare. Se pare că starostele a reușit să se impună călărașilor.

Despre vechimea căpităniei de Coțmani nu există date precise. Documentele în care se bazează studiul de față nu sunt mai vechi de secolul al XVIII-lea. Dar aceasta nu înseamnă că instituția călărașiei de Coțmani datează din acest secol. Ea trebuie să fie mai veche, fiindcă frontiera țării nu putea rămâne fără pază. E de presupus, că odată cu fixarea hotarului țării la Colacin s'a instituit și paza hotarului.

Naște întrebarea dacă căpitănia de Coțmani a fost singura căpitănie din Moldova. N'au fost oare postați călărași și pe celelalte porțiuni ale frontierei? Au fost. L. T. Boga în studiul său despre „Paza marginii” a constatat pentru distanța dintre Horodincea și Dunăre un număr de 11 căpităanii de margine. Deci căpitănia de Coțmani n'a fost o apariție izolată, ci a făcut parte dintr'un întreg sistem de paza hotarului.

T. Balan

1.

Iași, 1733, Aprilie 5

Nicolae, ginerele Ieremicăi Jora, se plânge împotriva călărașilor de pe moșia sa Malatininții, care nu-și îndeplinesc îndatoririle față de ele.

Noi Grigorie Ghica Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Facem știre cu această carte a Domniei Mele tuturor cui se cade a ști că vini înainte Domniei Mele Nicolae, ginerele Ieremicăi Jora, ce au fost căpitan mare, și ni s-au jeluît pentru rândul unui sat ce are dela socru său Ieremică Jora anume

Maliteniții la ținutul Cernăuților zicând că mai înainte vreme au fost trăind acolo doi trei călărași, dară țărani erau mai mulți dela carii mult să agonisiia stăpânul moșiei slujindu-să cu țărani cum easte obiceiul într'acolo la hranițe, iar din zi în zi înmulțindu-să călărașii s'au făcut satul tot de călărași și țărani n'au rămas nime, ce încă și căpitănie s'au așezat acolo în sat, care căpitănie era la Hliviște, acum easte acolo în satul Maliteniții și stăpânul moșiei să pugubește (!) mult din vinitul moșiei că pun multe pricini călărașii și dijma nu vor să dea de plin pe obiceiul ce numai din pâne, iar din fânaț n'or să dea și agiutoriu la nemică nu-i dau, ce încă cunoaște stricăciune dela dâșii că avându el o moară acolo, vitele călărașilor strică iazul și uneori lipsăscu și lemne din păreții casii morii și ține și băuturi, meduri și bere, le vându cu oca de să păgubește și den orându satului, carele rugându-ni-să ca să-i dăm voe să lipsească pe călărași depe moșie lui. Această voe n'am vrut să-i dăm, ce într'acesta chip l-am așezat să-și ea vinitul moșiei dela călărași macar că ei sint slujitori și sint de paza marginii, dar nice stăpânul moșiei am socotit că nu-i cu cale să fie păgubaș de vinitul moșiei, ce să aibă a-ș lua dijma de pâne pe obiceiul, din pâni, din grădini, din ogoară, din fânaț, din stupi și dintr'alte câte s-ar lucra pe acea moșie și n toate veri să-i facă o clacă de arat și o clacă de seacere și o clacă de fân, și cându s'ar strica iazul să-i dea ajutor și la ezit și băutură nici un feliu cu oca să n'aibă voe a vinde fără numai cu polobocul, după cum urmează acest obicei și printr'alte sate la acel ținut de pen stăpânii satelor orândariu și numai orândariul are voe să vânză băutură cu oca și de s'ar pute strânge stăpânul satului nescăi țărani or oameni streini or nescăi vecini din cei ce ar fi fost de loc să fie numai de slujba lui, iar călărașii de muncă cu dâșii să nu-i amestece, nici altă supărare să nu le facă. Deci precum am socotit Domnia Me și am așezat așa să să urmeză a lua vinitul acei moșii, iar mai multă pricină să nu fie între călărași cu stăpânul moșii, c'apoi vor fi de cerbare, aceasta scriem,

II Ias, let 3CMA (7241) April E (5)

Original, pecete roșie mică.

2.

1733, August 5

Constantin Mavrocordat Voevod trimite pe logof. Neculai Costin la satul Malatinii să cerceteze conflictul ivit pentru dijmă cu călărașii din acel sat.

Noi Constantin Nicolae Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Scriem Domnia Mea la boeariul nostru dumnealui Neculai Costin biv vtori logofăt, facem știre că la Domnia Mea s'au jăluit Nicolae, ginerele Irimicii biv vel căpitan, pentru călărași de Maliteniți ce șed pe moșia lui zicând cum an terțu au avut ei 80 stoguri de fân pe moșia lui și au 70 stoguri și dijma n'au vrut să-i de, pentru aceea iată că-ți scriem să ei sama și fiind dreaptă moșia lui pe cât fân vor fi vrut călărașii să-i plinești dijma și să așeazi să nu fie păgubaș, să nu mai vie cu jalobă, iar cini va ave a răspunde să vie în față, aceasta scriem.

let 3CMA (7241), av(gust) E (5)

Original, pecete roșie mică

3.

1742, Ianuarie 12

Orânduiala lui Constantin Mavrocordat voevod referitoare la îndatoririle oamenilor care locuiesc pe moșiile mănăstirești fără a fi vecini.

Ioan Costantin Necolai Voevod din mila lui Dumnezeu Domn țării Moldovii.

În știință dăm tuturor cui să cade a ști, de vream ce Domniea Mea îndată ce am vinit la scaun voind a face tuturor de obște așezământu pe lângă altele și această poruncă cu tărie am dat ca tot omul moșan să fie volnic a stăpâni moșia sa și acum dară viind înaintea Domnii Meale toți egumenii de pre la toate sfintele mănăstiri din țară, arătat-au mare jalobă zicând ca satele cu oamenii ce au avut mănăstirile, ceale mai multe au fost închinatela boearii cu toată slujba lor, de cătră carele mănăstirile nice un folos n'au avut (!) și încă și celi ce nu era închinatela iară și oamenii ce lăcnea pe acele moșii puțin folos făcea mănăstirilor lucrând în voea lor iară nu după dreptate ce s'au căzut, neavând nice un nart nice egumenii voe a le poronci cât să cădea și la aceasta cerând dreptate fiind și sfințiile lor episcopii a țării și dumnealor toți boearii de față aseamene au mărturisit și dumnealor c'au avut mănăstirile această strâmbătăți și cu dreptate easte ca să-ș stăpânească moșiile după porunca ce s'au dat și cu toate aceste c'un glas pofti[n]d toți egumenii hotărârea dela Domniea Mea pentru oamenii ce lăcuesc pe moșiile mănăstirești cei ce nu sunt veceni (!) să le de un nart de câte zile vor lucra pe an ca și o[a]menii să știe ce va fi slujba lor pe an și egumenii mai mult să nu-i superea.

Socotit-am Domniea Mea și cu sfat de obște am hotărât:

Tot omul casnic ce va șadea pe moșia mănăstirească, ori om domnescu ori boearesc, ori slujitoriu, ori ce fel de breaslă a fi să aibă a sluji doasprezece zile într-un an mănăstirii ori cu clacă ori cu carul cu boii de va sluji la ceva sau cu sapa sau ori la ce fel de lucru va fi orânduit de egumeni toate aceli 12 zile să-i socotească și dejma locului încă să-ș de tot omul pe obicei și vorniceii prin sate încă și egumenii să-și puea pe care ori socoti, iară oamenii ce s'or arăta cu blăstămății neurmând poruncii ca să lucrează (!) mănăstirilor după hotărâre ce arată mai sus, unora ca acelora să facă zap egumenii și să-i pue la lucru ca să-și plinească slujba lor și tot omul după ce își va isprăvi lucrul să ea răvaș dela mâna vornicelului în carea să arate c'au lucrat de plin și vorniceii să dea samă la egumeni acesta nart îl vor avea mănăstirile dela oamenii ce nu sânt veceni (!) iară pe vecenii (!) lor să-i stăpânească pe obicei. Oamenii de prin satele boierești de s'ar întâmpla a veni la satele mănăstirești nice decum egumenii să nu-i primască, dară și boerii să fie volnici a lua de pin satele mănăstirești și să-i ducă la urma lor, iară o[a]menii streini ori căți de mulți ar veni să să așeze pe moșiile lor, slobozi să fie și acei oameni nice odată să nu să veceniască nice să aibă grijă de vecenie, aceasta facem știre.

Leat 3CH (7250) Ghe. B I (12).

Foaie tipărită.

Traducerea germană la Wiekenhauser: Moldowiza 126-8, nr.181.-

Această orânduială cu data de 15 ianuarie 1744 atribuită lui Ion Mavrocordat Voevod, vezi în "Arhiva Românească", ediția II, Iași 1962, pag. 169-171.

4.

1743 decembrie 3.

La cererea episcopului de Rădăuți Varlaam Ioan Mavrocordat Voevod ordonă mutarea căpităniei de călărași dela Coțmani la marginea țării.

Io Ioan Neculai Voevoda БОЖИЮ МИЛОСТИЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Cinstit și al nostru părinte sufletesc svinții sale Kir Varlam episcopul de Rădăuți sănătate. Carte sfinții tale am luat, cele scrise am înțales pentru acele moșii a episcopii ce să împresoară despre moșiile Domniei Sale Mihai Vodă, să-i arăți pricina aceasta, ce iată îț dăm svinții tale voea să scrii, numai carte ce-i scriea să o trimiți aice la Noi și Noi am trimite carte svinții tale acolo la Mihai Vodă pentru acel sat anume Coțmanii iară a episcopii, la care sat dela o vreme încoace au fostu obicinuit a fi căpitănie, [iar căpitanul] șezător acolo în satul acela, iară Măria Sa Costandin, preiubit fratele nostru, au fostu rădicat căpitănie de acolo și au așezat-o la margini, care iată și Noi după pofta și cerirea svinții tale am dat poroncă și am scris căpitanului ce easte acolo să să rădice din satul acela, să margă să să așezi la margine, acolo la locul acela, unde au fostu așezată și la iubit fratele nostru Costandin Vodă și la aceasta nu va fi supărare, aceasta scriem.

Let 3CHB (7252) Dechem [vrie] Γ (3).

Original, pecete roșie mică. Adresa pe verso: Cinstit și rugătorul nostru svinții sale Kir Varlam episcopul Rădăuților cu sănătate să să dea.

5.

1749 iulie 5.

Constantin Mavrocordat Voevod poruncește călărașilor dela Coțmani să-și împlinească îndatoririle față de episcopia de Rădăuți.

+ Noi Costandin Neculai Voevod БОЖИЮ МИЛОСТИЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

De vreme ce ne-au spus cinstitu părintele și rugătoriul nostru sfinția sa Kir Iacob episcopul Rădăuților că pă moșie episcopii ce să numește Coțmani la ținutul Cernăuților fiindu așăzarea lui vel căp[itan] și pe locul acela șăzând și călărași și pentru căci sântu ei slujitori nu să supun a facea lucru episcopii pe obicei, pentru carea am dat volnicie sfinții sale să-i pue la lucru să lucreze de om câte 12 zile pe an la trebile episcopii și să-ș ea dela dănșii și dijma locului pe obicei, iară carea nu s'or supune să lucrezea, poruncim du-lui staroste și vel căpitan de Cernăuți să-i supuneț să fac[ă] lucru episcopii pe hotărârea, iar cine va ave a răspunde să vie faț[ă], într'alt chipu să nu fie.

Iuli E (5), 3CH3 (7257)

Original, pecete roșie mică.

6.

1750 martie 29.

Constantin Racoviță Voevod poruncește călărașilor dela Coțmani să-și împlinească îndatoririle față de episcopia de Rădăuți.

+ Io Costandin Mihail Cehan Răcoviță Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

De vreme ce ni-au spus cinstit părintile și rugătoriul nostru sfinție sa Kir Iacob episcopul Rădăuților că pe moșie episcopii ce să numești Coțmani la ținutul Cernăuților fiind așăzare lui vel căp[itan] și pe locul acela șăzind și călărași și pentru căci sint ei slujitori nu să supun ei a face lucru episcopii pe obicei, pentru care am dat volnicie sfinții sale să-i supue la lucru să lucreză de om câte 24 zile pe an la toate trebile episcopii, iar de nu li va plăcea această socoteală să lucreză pe obicei după cum au lucrat și în zilele preainălțat părintelui Domniei Mele și să-ș ea dela dănșii și dijma locului pe obicei, iar care s-ar supune să lucreze poroncim dumitale staroste și vel căp[itan] di Cernăuți să-i supuneș să facă lucru episcopii, iar cine va avea a răspunde să vie fațfă], într'alt chip să nu fie.

Let 3СНІ (7258), mart Kθ (29)

Can[acuzino] vel log[ofăt]

Original, pecete roșie mică.

7.

1751, septemvrie 5.

Constantin Racoviță-Voevod ordonă călărașilor dela Coțmani să lucreze episcopiei de Rădăuți sau să plătească câte doi lei de casă.

Noi Costandin Mihai Racoviță-Voevoda БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

De vreme ce Domnii Mele ni-au dat mare jalubă cinstit părintele și rugătoriul nostru svinția sa Kir Dosoftei episcopul de Rădăuți asupra călărașilor de Coțmani și asupra altor oameni ce șăd pe această moșie a episcopii, că după carte Domnii Mele ce am dat de volnicie ca să fie supuși și să-i lucreză lucrul de boerescu pe obicei, eu nu s'au supus poroncii să lucrează, nici bani să de, să să așeză, iată dar să dă volnicie slugii noastre...[lipsește]... aprod să margă la călărașii de Coțmani și să ste zapciu asupra lor și asupra altor oameni ce șăd pe această moșie Coțmani ori să facă lucrul de boerescu pe obicei ori să pliniască câte 2 lei de casă, într'alt chip să nu fie.

Săpt. E (5), 3C..(7260)

Original, pecete roșie mică.

8.

1754 ianuarie 13.

Matei Ghica Voevod ordonă călărașilor dela Coțmani să lucreze episcopiei de Rădăuți câte 12 zile pe an sau să plătească câte doi lei de casă.

+Noi Matei Ghica Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Dat-am carte Domnii Mele cinstitului părintelui și rugătoriului Domnii Mele sfinții sale Kir Dosoftei episcopului de Rădăuți să fie volnic cu carte Domnii Mele a stăpâni moșiea sfintei episcopii ce să chiamă Coțmanii în ținutul Cernăuților cu tot venitul locului și cu toată slujba oamenilor după hotărârea ce s'au făcut de obște pentru toate mănăstirile, ori să slujască 12 zile pre an, 6 zile de vară și 6 zile de iarnă, ori la ce

lucru i-ar pune sfinția sa și să-ș ea răvaș c'au plinit slujba, ori căroră nu le va da mână cu slujba să aibă a da bani pentru lucrul de boerescu câte doi lei de casă și să-ș de și dejma din toate câte ar ave pe moșie episcopii și apărat de slujbă nime să nu fie nici călărașii ce sint acolo nici altă briaslă ce ar fi pentru dănșii, căci cu pricina slujitorii nu pot ei să păgubască venitul moșii, că de sintu slujitori pentru slujba lor au părteală de bir dela Domniia Me și alte multe mile de apărarea lor, care le trag alți lăcuiitori, pentru aceea ori să lucreză ori bani pentru lucru, cum s'au scris mai sus, să de și-ț poroncim și ție vel căpitan de Coțmani așa să urmezi a le da a înțălege și căroră s'ar arăta împotrivitori să le vii de hac făcându-le zapciu și împlinind dela dănșii, într'alt chip să nu fie.

3CȚB (7262), Ghen. Г1 (13)

Proci vel logof[ăt].

Original, pecete roșie mică.

9.

1754 februarie 15.

Matei Ghica Voevod ordonă călărașilor dela Coțmani și Hlivești să lucreze pentru episcopia de Rădăuți sau să-i plătească câte doi lei de casă.

+Io Matei Ghica Voevod БОЖИЮ МИЛОСТИЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

De vream ce călărașii de Coțman și dela Hlivești carii ședu pe acești moșii a svintii episcopii Radauțului de purure au fostu învățati a fi pricinuitori a nu fi supuși la slujba svintii episcopii după obicei precum și alți lăcuiitori, la care cunoscând Domniia Mea că nu iaste cu dreptate a fi episcopie păgubașe de slujba lor aflându-să șezători pe acele mai sus numite moșii Coțmanii și Hliveștii, macar de sintu ei călărași slujitori domnești, pentru aceasta au osăbită milă și căutare dela Domniia Mea și nesuferindu Domniia Mea a auzi de paguba svintii episcopii, iată am dat această carte a Domnii Mele de volnicia svinții sale părintelui și rugătoriului nostru Kir Dosoftei episcop Rădăuțului, ca să le poroniască și la cele ce ar fi obicei să dea ascultare ca să meargă să fac slujbă episcopii precum și alți lăcuiitori după obicei, iar di nu s'or supune slujbii și tot vom îmbla pricinuind precum alți dăți, pre unii ca aceae să-i arăti la du-[lui] Enacachi starostele de Cernăuți și la vel căpitan de Coțman, ca după poronca ce au dela Domniia Me să le vie de hac, iar nefindu odihnit svinția sa episcopul de cătră dănșii cu slujba, iată că hotărăm prin această carte a Domnii Mele să dea de tot căsariul câte 2 lei pe anu și cu această așăzare să rămăea odihnit și episcopul de cătră dănșii și ei de cătră episcopul, și așa după cum poroncim Domnii Me să să urmezea, acesta facem știre.

Let 3CȚB (7262) feb[ruarie] EI (15)

Vel vist.... Trecut la condică

Original, pecete roșie mică.

10.

Constantin Racoviță-Voevod ordonă călărașilor dela Coțmani să se mute la Clivești, iar căpitănia la Cernăuți.

+ Noi Costandin Mihai Cehan Răcoviță БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Scriem Domniea Mea la boieriul nostru...[lipsește]...vel căpitan de Cernăuți.

Îț facem știre iată pentru călărașii ce au șezut până acum pe moșăe sfintii episcopii Rădăuților la Coțmani, dispre care și căpităniea de acolo să numea de Coțmani, s'au făcut cercetare și dreptate sfintii episcopii, cum pre largu este arătat la osăbit hrisovul Domnii Meale atăta pentru vel căpitănie de acum înainte să nu să mai numească de Coțmani, ce vel căpitan de Cernăuți și într'acest chip să le numești și să te scrii și tu, căci și pentru călărașii de acolo iarăș pe largu este arătat la acel testament a Domnii Mele, cum s'au hotărât cu sfat de obște că era acmu să rădice dela Coțmani, numai socotindu-să a fi cu supărare a să strămuta acmu la luna lui mai, am poftit pe sfinția sa părintele episcopul de Rădăuți Kir Dosoftei de au priimit cu voe sfințai sale să rămăea acolo până la luna lui August să-ș strângă sămănăturile și hrana lor și atunce numai decât să rădice urmând după toate ponturile ce sânt arătate la testamentul Domnii Mele, însă dipe acum li să dă știre carei or vre să fie tot călărași și să mute din Coțmani la Cliviște la locul cel rânduit, să margă de vară să-ș facă fânețe acolo pe acel hotar și altă așezare ce le va fi trebuința, iară pre Coțmani sau pre alte hotară ale episcopiei să nu mai cosască și în scurtu la toate ponturile testamintului să urmeze, dipe care vi s-au dat a înțălege la toată dreptate ce s'au făcut sfintei episcopii, iară pentru o samă de oameni ce să numărau călărași atăta la Coțmani cât și la Cliviște carii nu sânt scriși la visterie nici au pecetluituri pe fața, pre aceea pre toți căți or fi să-i tragă satul la birul visterii fiind suptu stăpănire vornicelului, ce va pune numitul episcop, iară călărași să fie numai căți sânt scriși în izvodul ce s'au dat de aice iscălit de dumnealui hat[man] și aceea căți or vrea să mute, iară căți n'or vre a să muta în locul acelora, vii face alți oameni călărași din oameni streini deplin sama acelor călărași, iară pentru slujba călărașilor ce sânt la Cliviște și călărașii ce s'au numit de Coțmani s'au hotărât să de câte doi lei de gospodar și altele toate după hotărâre testamentului și cum poruncim așe să urmeze, într'alt chip să nu fie.

ЗС҃Д (7264) mai Д (4)

Proci III.logof[ăt]

Original, pecete roșie mică

De domeniul Coțmani s-au ținut moșiile: Gavrulești, Clivești sau Hliviște, Davidăuți, Sadcău (zis astăzi Lastiuca), Clivodin, Bludna, Suhovesha și Cioplinți; au dispărut Bludna și Cioplinți.

11.

1756 mai 5.

Constantin Racoviță Voevod ordonă starostelui de Cernăuți să mute la satul Hliviște pe călărașii dela Coțmani.

Noi Costandin Mihai Cehan Răcoviță Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Cinstit și credincios boieriul Domnii Meale Iordachi Cantacuzino biv vel pah[arnic] staroste de Cernăuți sănătati.

Îț facem Domnie Me știre pentru niște moșii ce are sfânta episcopie Rădăuțul[ui] anume Coțmanii și Hliviște la ținutul Cernăuțului, pe care moșii fiind că și de tot călărași nici un folos nu pute să cunoscă sfânta episcopiea despre acele moșii, acumă

dar cunoscând Domnie Me că nu esti cu cali a să păgubi sfânta episcopie de viniturile ce i să cad a lua de aceli moșii, am făcut hotărâre cu tot sfatul de opști du-[lor] velițăi boeri ca de acum înainte să lipsască toți călărașii depe moșie Coțmanii și acum de odată să margă în Hliviște, unde să mai află șazători și alți călărași și vor șide acolo pân la av[gust] să-ș strângă sămănăturile și pe urmă să vor așaza la alti locuri iarăși pe margine unde s'o socoti, care hotărâre s'au întărit și de Domnie Me cu hrisov din care pre largu vi înțalege du-[ta], pentru care iată că-ț scriem să cercetezi du-[ta] că pintre călărașii aceștia ce sânt acolo sânt și alți oameni ce să număscu a fi călărași și nu sânt și cu acestu chip să scutescu de bir pe carii după cercetare ce vii face să-i afli pe toți acie căți vor fi și să-i dai la bir împreună cu alți săteni ca să fie supuși sfintii episcopii după hotărâre hrisovului Domnii Mele și fiind că ne-am înștiințat Domnie Me cumcă oamenii birnicii ce șad pe aceli moșii ar fi însărcinați cu birul piste puțința lor, la aceasta să cercetezi du-[ta] și după cum vii cunoști stare lor să-i așazi după cum vii socoti și călărașilor să le dai poroncă să să ridice depe moșie Coțmanii să să mute la Hliviște, aceasta scriem.

Let 3CŸД (7264) mai E (5)

Original, pecete roșie mică

12.

1756 octomvrie 5.

Logofătul Ștefan scrie episcopului de Rădăuți Dosoftei că s'au trimis doi aprozi să mute pe altă moșie pe călărașii dela Coțmani.

De Dumnăzău iubitoriului sfinții sale preasfințitului episcop de Rădăuți Kir Dosoftei, al meu precinstit părinte sufletesc cu multă fiască plecăciune închinându-mă sărut cinst[ita] și blagoslovitoare driapta sfinții tale.

+Cinstită și dorită carte sfinții tale ce mi-ai scris am luat și de sănătate sfinții tale înțelegând m'am bucurat și cele ce-mi scrii pentru călărașii carii să numiea de Coțmani și pentru conită am văzut, ce vii ști sfinție ta că dintăiu cum am luat carte sfinții tale ce mi-ai scris mai dinainte pe dată am spus Mării Sale lui Vodă și numai decât au poroncit de am făcut carte de volnicie și s'au trimis 2 aprozi scriindu-să într'ace carte de volnicie poroncă după cum poftiea sfinție ta, ca numai decât să-i rădice pe acei care vor vre să fiea călărași mutându-să pe altă moșie și deosăbit s'au scris carte legată și la du-[lui] starostile de Cernăuți cu tărie pentru mutarea călărașilor, cari aprozi de atunce s'au pornit de aice și socotesc că pân acum vor fi vinit pela sfinție ta, iar de atăta zăbavă mi-au fost și mie mirare, dar pentru conită tot atunce s'au făcut pecethituri gospod pe 55 vite ca să să ție în samă la visterie cum știea și Ilie frătili sfinții tale, ce căt pentru călărași mergându aprozăi acolo vor urma deplin poronca ce au și rămâne și sfinția ta odihnit despre această supărare a călărașilor și cu aceasta anii sfinții tale dela Dumneazău să fie mulți.

Vlet 3CŸE (7265) Oct. E (5)

Ștefan III. logofăt.

Original.

13.

1758 iunie 5.

Mitropolitul Moldovei Iacob propune Domnului țării să mute la Hliviște și Havrileștii pe călărașii de Coțmani.

Preaînălțate Doamne,

După luminată poronca Mării tale am luat sama pentru pricina Coțmanilor, moșia episcopii Rădăușilor, pentru călărașii ce sântu trăitori acolo și am adevărit că multă pagubă să pricinuieste episcopii despre acești călărași, de vreme ce acea mai de hrană episcopii iaste această moșie, dar ir a nu fi călărași la margine nu iaste cu cale și am socotit acei 16 călărași ce sântu în Coțmani carii or vrea să fie călărși să să mute pe altă doă moșii, iar a episcopii, anume Hliviștea și Havrileștii, moșii bune întregi și mai aproape de margine, unde li să cade a fi totdeauna pentru paza marginii, unde mai sântu și mai denainte numiți 16 călărași fiind poronc Mării Tale ca la o margine în 3 luni să pot face cât de mulți călărași streini, iar acei ce nu vor vrea să să mute să fie călărași să rămăe în Coțmani și să-i pue bir în vistierie după putința lor, că mai multă trebuință în vremile acestea are visteria de birnici decât de slujitori, însă și călărșii carii sântu pân acum și s'or mai face și or fi așăzați pe aceaste 2 sate a episcopii Hliviștea și Havrileștii socotim c'a fi cu dreptate vinitul episcopii să dea de căsar într'un an 2 lei și dejma den țarină și den fân și orânda a episcopii adec[a] băuturi, nime altul să nu vânză făr numai pi care va pune episcopul orândariu după obicei.

Preaînălțat Doamne,

Noi așa am socotit, iar cea desăvârșită hotărâre rămăne la mila Mării Tale

Let 3CŸ.. (7266) Iuni E (5)

Iacob mitropolit Moldaviei.

Inochentie episcop Huși

....vel log,visternic,vel vornic,

Noi Scarlat Grigorie Ghica Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Anaforaoa aceasta cetindu-să și de cătră Domnie Me și aflându-să cu cale cu a noastră pecete am întărit-o.

Let 3CŸ.. (7266) Iuni Θ (9)

Original, pecete roșie mică, semnăturile boierilor indescifrabile.

14.

1760 aprilie.

Ioan Calimach Voevod ordonă starostelui de Cernăuți să silească pe călărașii din Hliviște să-și împlinească îndatoririle față de episcopia de Rădăuși.

Noi Ioan Theodor Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОЙ.

Credincios boeriul Domnii Mele du-[lui] Enăcachi biv vel păh[arnic] staroste di Cernăuți, sănătate.

Îți facem știre pentru călărașii ci sânt trăitori pi moșie episcopii Rădăușului ci să n[u]mești Hliviște că după toati pricinile ce au fost mai înainte s'au așăzatu și s'au

hotărât ca numai pi ace moșie Hlivește să trăiască călărașii, iar pi alti moșii ali episcopii să nu să afli călărașii trăitori și acești călărași să nu aibă a da la episcopii adetiul moșii pi an câti doi lei de tot gospodariul și dejma să li să ea din toati și această hotărâre făcându-să prin anafora du-[lor] boerilor celor mari și am hotărât și Domnie Me cu hrisovul Domnii Mele ca să să păzască nestrămutat, după cum vii înțelegi pre largu toati din hrisovul Domnii Mele, acmu ne-am jăluitu cinstit părint[ele] și rugătoriul nostru Kir Dosoftei episcopul de Rădăuți cumcă acei călărași să pun di pricină și n'am datu nimică pe anul trecut nesupuindu-să poroncii și esti episcopie păgubașă, pentru cari iată că-ți scriem du-[tale] să chem[i] faț[ă] pi acii călărași și să cercetezi pricina și de vreme că nu s'au supus poroncii să-ș de adetiul, numai decât să-i apuci să împlinești toți banii după hotărâre hrisovului Domnii Mele, mai mult să [nu]-i îngăduiești și a anului acestu viitor iar să i să de adetul fără di nici o pricină, aceasta scriem.

3CŸII (7268) Ap[rilie].

Că nesupuindu-să să de s'a trimite om gospod de a împlini.

Original, pecete roșie mică.

15.

1761 august 1.

Grigorie Calimach Voevod ordonă starostelui de Cernăuți să interzică călărașilor din Hlivești ca să-i supere pe locuitorii satului vecin Gavrilești.

+ Noi Grigorie Ioan Voevod БОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЬ ЗЕМЛІИ МОЛДАВСКОЙ.

Scriem Domnie Me la credincios boeriul Domnii Mele du-lui Ghiorghi biv vel jic[nicer] staroste de Cernăuți, sănătate.

Îți facem știrea că Domnii Meli au jăluit oamenii birnici din gavrilești depe moșie episcopii de Rădăuț pe călărașii din Hlivești ot Cernăuți zicând că de răul călărașilor nu pot să trăiască pe moșiea episcopii pentru că întărirea lor le apucă locul cel de hrană de luciază ei făcându-le și alti multi supărări și strămbătăți ca să-i izgoniască de acolo să rămăea moșiea numai pentru dănșii, care mai pre largu vii înțelegi din jaloba lor, pentru care cerșindu-și dreptate iată că-ți scriem văzând carte Domnii Mele să cauți să cercetezi și de vremi că jăluitoarii sănt birnici și șezători cu casă pe moșiea Gavrileștii, întru nemică să nu îngăduiești pe călărași ca să-i superi sau să le facă vre o strămbătate, ce să-i odihnești cu bună dreptate ca să nu să strămute dela șidere lor, că bine să știi că de or veni să mai jăluiască că nu li-ai căutat de dreptate, vom ave păreri de rău asupra du-[tale], aceasta scriem.

3CŸΘ (7269) Av[gust] A (1)

Proci vel logof[ăt].

Original, pecete roșie mică.

NOTE:

¹ Gotha 1905, Friedrich Andreas Perthes II 5. După un raport din anul 1712 domnii moldoveni întrețineau în satele de-a lungul frontierei țării o cavalerie zisă călărași, care în caz de războiu aveau obligația să netezească drumurile și să pască caii prinși dela dușman (Hurmuzachi: Doc. Suppleme[nt]ul I, vol. I, nr. 621, pag 423)

² Archiva istorică I/1, 172-4, nr. 255.

³ Ale noastre „Documente bucovinene” III 140-1.

⁴ N. Iorga: Studii și doc. VI 239-240, nr. 252.

⁵ Tot aici VI 361, nr. 1109.

⁶ Tot aici VI 438, nr. 1652 și ale noastre: Doc. buc. IV 154, nr. 107.

⁷ N. Iorga: O. c. VI 325, nr. 813.

⁸ L. T. Boga: „Paza marginii”, Chișinău 1932, Tip. eparh. „Cartea românească”, pag. 9-11.

În decretul de numire a căpitanului Toader Sabău de la vadul Vasălcăului din ținutul Sorociei din 25 dec. 1780, decret semnat de hatmanul Scarlatachi Sturza scrie: „Să aibă toată purtare de grijă a marginii, având prevegheri și purtări de grijă pentru oameni streini ce vinu în Moldova, ca să-i cercetezi pre cu amăruntul ce felii de oameni sint și pentru ce vinu și care nu va ave nici o îndreptari la mână să să cunoască de oameni buni, pe unii ca acie îndată să-i trimită aice la hătmănie, cum și pentru oamenii ce mergu de aice din Moldova ca să triacă piste hotar iarăși să-i cercetezi și care nu va ave răvașul nostru sau dela ispravnicul ținutului de unde va fi spre încredințare că ar fi oameni buni și cu chezașii, să nu-i îngăduiască nici decum a treci piste hotar.... Și numitul căpitan de nu să va purta cu rânduiala ce i să cade, să va aduci aice și să va pedepsi după vina sa, de nu va urma în toată poronceli ce i să vor da cu silință și cu drepturi, după cum i să dă învățătura aceasta”. („Arhivele Basarabiei”, anul I, iulie-sept. 1929, nr. 3, pag. 101-104).

⁹ Ale noastre: Doc. bucov. I 250, nr. 146.

¹⁰ Tot aici III, 148, nr. 2; 157, nr. 124.

¹¹ Tot aici III 162, nr. 128; 164, nr. 130.

¹² Tot aici III 187, nr. 151.

¹³ Tot aici IV 93, nr. 66; 193-4, nr. 126; 167, nr. 1.

¹⁴ Tot aici IV 167, nr. 1; V 58, nr. 1.

¹⁵ N. Iorga: Studii și documente VI 343, nr. 965; Anciens documents I 33.

¹⁶ Ale noastre: Doc. bucov. V 15, nr 10; 21, nr. 13.

¹⁷ Tot aici V 47, nr. 26; 53, nr. 30; 138, nr. 73.

¹⁸ Descrierea Moldovei (G. Adamescu) pag. 91.

¹⁹ Doc. buc. IV 154, nr. 107.

²⁰ Tot aici III 141, nr. 113.

²¹ Tot aici IV 154, nr. 107 și N. Iorga: Studii și doc. VI 438, nr. 1652.

²² Kaendl: Geschichte der Bukowina II 53.

²³ N. Iorga: Studii și doc. VI 436, nr. 1641.

²⁴ Doc. buc. IV 130, nr. 96.

²⁵ N. Iorga: Ancient documents I 233.

²⁶ L. T. Boga: O. c. pag. 11-12.

²⁷ Descrierea Moldovei, pag. 79.

²⁸ N. Iorga: O. c. VI 330, nr. 845.